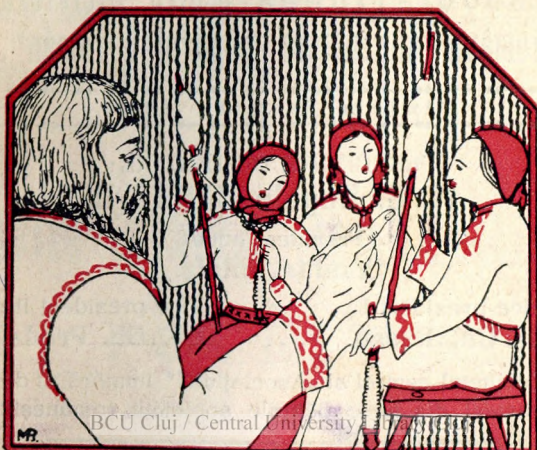

133502

**BIBLIOTECA POPORALĂ
A „ASOCIAȚIUNII”**

Nr. 180.

1930.

Din Țara Hațegului.

Povestiri de
Ioan Pop-Reteganul.

Editura Asoc. „Astra” Sibiu, str. Șaguna 6.

Prețul 6 Lei.

„ASOCIAȚIUNEA pentru literatura română și cultura poporului român“.

Intemeiată în 1861.

PREȘEDINTE DE ONOARE:
M. S. Regele CAROL II.

Prezident activ:
Vasilie Goldiș.

Vice-prezident I.:
Dr. Oct. Russu.

Vice-prezident II.:
Dr. Gh. Preda.

Comitetul central al „Asociațiunii“ numără 50 de fruntași din toate păturile societății românești.

**E de datoria fiecărui bun
Român să sprijinească „Aso-
cțiașunea“, abonând publicațiile
ei și înscriindu-se de membru.**

Taxe de membru sunt următoarele:

Membru fondator al Casei Naționale, odată pentru totdeauna.	Lei 5000.—
Membru fondator al „Asociațiunii“, odată pentru totdeauna.	„ 1000.—
Membru pe viață al „Asociațiunii“, odată pentru totdeauna.	„ 500.—
Membru activ al „Asociațiunii“, anual	„ 50.—
Membru ajut. al „Asociațiunii“, anual	„ 10.—

651256

Biblioteca populară a Asociațiunii „Astra“.

Anul al 20-lea.

Nr. 180.

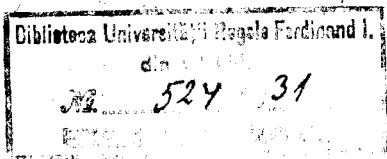
1930.

DIN ȚARA HAȚEGULUI

POVESTIRI

BCU Cluj / Central University Library Cluj
DE

IOAN POP-RETEGANUL

Editura Asociațiunii „Astra“, Sibiu, Strada Șaguna 6.

Tiparul Institutului de arte grafice „Dacia Trătană“, s. a., Sibiu.

Coperta de D-șoara **Rea Silvia Radu.**
BCU Cluj / Central University Library Cluj

133502

BCU Cluj-Napoca

RBCFG201504437

Indărătnicii.

În desele mele călătorii întreprinse în lungul și latul scumpului nostru Ardeal, am căutat în câteva rânduri și acea parte a lui, care se numește Țara Hațegului. Frumos e Ardealul fără măsură, dar în el mai frumos este acest corn, ce este în jurul Hațegului și care până în ziua de azi se numește Țara Hațegului. Soarele când răsare, mai întâiu dă bună dimineața acestui ținut; razele lui stau mult de vorbă cu românii hațegani, pe care-i află în munți la oi, în vale la coasă, pe câmp la secere, pe coaste la vit, că, deși e mică țara Hațegului, dar întrunește în sine tot ce Ardealul are mai bun și mai frumos; Țara Hațegului se poate numi cu drept cuvânt un Ardeal în miniatură. Numai văzând Țara Hațegului, poți înțelege de ce Dacii, înain-

tașii noștri, pe acest pământ, își făcuseră capitala Sarmisegetusa, în acest colț de țară, își păstrau ce aveau mai bun și mai scump: pe domnitorul lor cu toate comorile lui. Un adevărat raiu pământesc acest colț de țară. Zace chiar la cornul Ardealului de cătră apus-miazăzi; spre apus e despărțit prin muntele Marmore de Bănat, iar spre miazăzi îl despart de România (veche) Retezatul cu ramurile lui; pe la pasul Porții de fier mergi de aci în Bănat și pe Poarta Vulcanului treci în România (veche).

Răpit de frumuseța acestui ținut l-am căutat adesea; am fost mai în toate comunele mai însemnate, am suit mai toate dealurile și munții lui și am făcut cunoștință cu Români din toate clasele ai acestui raiu pământesc; și de-ar fi să am putere, bucuros ași mai călea odată acest ținut romantic a cărui fiecare vale și culme își are istoria sa, mitul său, produsele proprii; bucuros ași mai sta de vorbă cu câte un luncan, Măcrea, Tatul, Bălaur, Boian, Stejar, Gangur, larba, Corbu, Mărăscu, Părăscu, Păun, Teian, Băluș, Boju, Fulgeru, Bărcianu, Furtună, Câdea, Păgănu, Ursu, Arbore, Mărilă, Le-

lescu, Junescu, Pitulice, Alun, Troilă, Marcu, Ciacu, Alecu ș. a., cari mi-au spus atâtea și atâtea istorii din trecutul nostru, cari știu începutul fiecărei familii din ținutul Hațegului, cari vorbesc cu fală despre faptele vitejești și bune, iar cu groază despre faptele mârșave și rele.

* * *

Înainte de asta cu vreo zece ani eram în orașul Hațeg. Era într'o Luni, când se ține acolo târg de săptămână. Bucuria mea că mi se dă prilej să mai convin cu vechi cunoscuți de ai mei. Des de dimineață mă scol și ies la preumblare în piață. Piața era goală, atunci își construiau negustorii și sfâr-nărițele șetrele lor, cari așteptau ca peste un ceas-două să fie pline de săteni, de Români. Zic: de Români, căci toți locuitorii țărani ai satelor din Țara Hațegului sunt Români și astfel fiind, negustorii zic: de-ar fi timp bun, să poată veni Românii. Dar acum în piață ce să stau? Mai văzut-am eu doară și până 'ntr'aceea Greci (negustori) făcându-și șatre și mai auzit-am eu pilărițe (sfâr-nărițe) certându-se. Mă hotăresc deci să ies din piață, dar în care parte? Stam neho-

tărit, că voie ași fi avut să merg în patru părți de-odată: pe drumul ce duce către Orlea, din care parte veniau Românii de pe apa Streiului, dela Ruși, Bățalariu, Ocoliș, Dălcelele bune și rele, Măceu, Plopi, Gânțaș, Covragiu ș. a., ori să iau pe drumul ce duce spre Sfântă-Măria, din care parte veniau bravii Jieni, cu căciulile lor cele mari, de prin satele Bărbăteni, Hobîteni, Câmpul lui Neag, Lupeni, Coroeșteni, Merișor, Criuedia, Petroș, Baru-mare, Livadia, Ponor ș. a. ori să ies pe drumul ce duce către apus, din care parte vin adevărații fii ai țării Hațegului: cei din Reia, Păclișa, Ostrov, Găurenii, Clopotiva, Grădiște, Pesceana, Cârnești, Tușteni, Fărcădin ș. a. Eram deci nehotărit, când un prieten din copilărie îmi pune mâna pe umăr și dându-mi bună dimineața mă scoate din gânduri. Ce stai pus pe gânduri? mă întrebă el. — Stau, prietine, că voi face o preumblare și nu știu în care parte ași apuca, că pe fiecare drum ași voi să plec numai decât, fiindcă din fiecare parte cred că-mi vor veni cunoscuți, dar în patru părți odată nu pot pleca; deci hotărește tu, în care parte să plecăm, de ai și tu gust de preumblare.

— Să mergem cătră Sânta-Maria, din care parte vin Jienii!

— Bucuros!

Astfel ne luarăm pe drum la preumblare. Cum eșirăm din oraș, vedeam cete-cete de oameni, toți în haine albe și cu căciuli ori pălării negre, venind la târg și mânând vite: oi, miei, capre, viței, junci și altele. Iei colea era în urma vitelor câte un moșneag cu pletele și barba albă, care pășea liniștit cu gluga în spate și ocolit de oameni mai tineri; după un boteiu de capre mergea un flăcău cât un brad de-a Retezatului, cu părul până pe umeri, cu o pălărie mare pe cap și cu un băț sdravăn în mână. În pas cu el venia o fată călare, cu capul descoperit, cu o costiță groasă de păr împletită peste jumătate fruntea și apoi dusă îndărăt. Ea era îmbrăcată în șuba ei albă, care-i acoperea tot corpul ca o reverendă, iar la mijloc era încinsă cu un brâu vânăt; încălțată era — ca și flăcăul — cu opinci cu curele unse. Calul, pe care călărea fata, ar fi putut purta și pe un general. Din mersul tinerilor pe lângă olaltă, din vorbele și glumele lor, lesne puteam pricepe că ei nu-și sunt streinti. — Că-

ruțe trase de cai muntenești, pietroși, piep-
toși, treceau una după alta, încărcate de ro-
mâni, bărbați și muieri. Ici colea câte cu o
figură de popă printre alți oameni. Ne era
mai mare dragul a privi atâta popor adu-
nându-se. Toți veneau înspre noi, pe toți îi
vedeam în față și ne creștea inima auzind
acea limbă curată ce o vorbesc acei frați
ai noștri, dar o vorbesc atât de curat și
frumos, cât ar merita a fi studiată de toți
cărturaril noștri.

Când eram mai la podul Sântă-Măriei
dau de o figură cunoscută: era nenea Alec
din Valea lupului, venia și el la târg călare
alături cu nana Frăsina, nevasta d-sale. O
adevărată păreche de oameni vrednici. De
departe îl cunoseai și de departe mă cu-
noseai, deși nu ne văzurăm opt ani de zile.

— Bună dimineața, nene Alec și nană
Frăsină.

— Bună să-ți fie inima, domnule! Ai mai
abătut prin țara Hațegului? Cum te mai afli?
Bine că a dat D-zeu să ne mai vedem!

— Da, am venit să mai văd ce faceți în
acest raiu pământesc! Cum o mai duceți?

— Bine, domnule, bine! D-zeu drăguțul de el, ne dă de nu suntem vrednici să-i mulțămim. Vremi umblă bune, boalele nu ne cearcă, bucatele se fac și trăim, har Dlui, trăim de pe o zi pe alta cu nădejdea în D-zeu. Dar acum așa că uit și la noi? Așa vorbea nenea Alec; iar nana Frăsină, nu-mi dădu timp să pot răspunde, ci răspunse dumia-ei: Apoi doar nu ni-a ocoli, acu suntem aci, colo după amiază se urcă pe un cal de ăștia și vine la noi acasă, că eu m'oiu duce și pe jos!

— Ba bine că nu, îi talu eu vorba, cine te-a lăsa să mergi dumniata pe jos; mi-oi afla eu vreo trăsură de o fi să mă hotărască să merg de azi la d-voastră. Poate vine părintele ori altcineva dela d-voastră și mi-oi afla o lecuță de loc, că nu-mi trebuie loc mult, uite, sunt numai puiu de om.

— Puiu de Român! adause nenea Alec.

Așa, mai cu o vorbă, mai cu alta, mai întrebându-i eu una, mai răspunzându-le eu lor, ajunserăm în târg. Dezi bine, la locul unde ne-am întâlnit s'au coborît și d-lor de pe cal și astfel am venit până în oraș. Acolo și-au dus caii la gazdă; nana Frăsina s'a

luat prin târg după lucruri ce-i trebuiau, iar nenea Alec mă pofti să merg eu d-lui în târgul de vite, că are niște vituțe scoase de vânzare. Astfel mersem amândoi, povestind, până am ajuns în târgul de vite. Acolo întrebă d-lui pe unii cunoscuți că în care parte a târgului îi sunt copiii cu vituțele și după ce află, plecarăm într'acolo. — Aceștia sunt copiii mei, zise nenea Alec, apropiindu-ne de cei doi tineri pe cari îi văzurăm mai înainte mânănd boteiul de capre.

— Copiii d-tale? întrebai eu, ai așa copii mari?

— Da, copiii mei, Petru e feciorul meu, iar Elena va fi fiica noastră peste câteva zile.

— Așa? Atunci noroc să deie D-zeu!

— Mulțămim d-tale, răspunse tată și fecior ca cu o gură, iar Elena roși și, aruncând ochii în pământ, zise și ea „mulțam“.

* * *

Târgul era pe sfârșite. Din vite unele le vându, altele le trimise prin Petru acasă, iar Elena cu mumă sa, care venise cu trăsura și cu nenea Alec și cu nana Frăsina și cu mine, ne duserăm în piață. Acolo ei mai târguiră unele altele ce uitase nana Fră-

sina a târgui, apoi ne gătirăm de cale. Nana Frăsina se urcă în trăsura cuseră-sa, unde puseră și târgașul, iar eu mă urcai pe calul, pe care venise d-niaei și plecai călare însoțit de nenea Alec și de Elena. Când era soarele de o suliță pân' la sfințit noi ieșam din Hațeg. În dreapta Retezatul era într'o lumină de aur, iar în stânga Orlea era umbrită de un nor. Elena se uita când la Orlea, când la Retezatul, iar eu parcă-i găci gândul și o întrebai în glumă: Ce te uiți Elenă, acum la Orlea, acum la Retezatul, nu cumva ai voi să fii acolo?

— Nu, domnule, dar uite d-ta, Retezatul cât de frumos e luminat și Orlea par'că fumegă; mă gândesc că oare drept e ce povestesc oamenii?

— Dar ce povestesc? Ian' spune-mi, că apoi și eu ți-oi spune ce știu...

Alec atunci apucă el firul vorbirii și începu așa:

Apoi vezi d-ta, domnule, oamenii noștri spun multe nă drăvenii, unele vor mai fi și așa, altele poate sunt numai scornituri. Zice că au fost odată două fete de uriaș, D-zeu mai știe când, și s'au vorbit ele să facă două

cețăji; cea mai mică a zis că de va voi D-zeu ea-i gata până Sâmbătă seara și s'a pus pe muntele Retezatul să-și zidească cetatea; atunci însă muntele nu era așa, că era cu culme înaltă. Iar cea mai mare fată de uriaș a zis că ori i-a ajuta D-zeu, ori ba, ea are să fie gata cu cetatea ei până Sâmbătă seara. Și s'au apucat fetele bărbătește de lucru, dar ce lucra fata cea mai mare, peste zi, peste noapte se surpa, așa că pe Sâmbătă seara ea nu fu gata cu cetatea ei, iar cetatea surorii sale strălucea în lumină, gata fiind, cu ajutorul lui D-zeu. Atunci fata cea mai mare s'a supărat foc pe cea mai mică, a luat un fier de plug și svâră în cetatea ei și a retezat-o din temelie. De atunci îi zic la muntele acesta Retezatul, că-i e retezat vârful. Doamna lui, supărată de s'a dus în lume și mai mult nu s'a arătat prin locurile aceste; soru-sa cea mai mare încă a părăsit Orlea, negata cum era și negata este până în ziua de astăzi.

* * *

Pe când găta badea Alec povestea cu Orlea și cu Retezatul ne mai ajunseră câțiva oameni, ce veniau și ei călări din târgul Ha-

țegului și călărirăm împreună până în Dalea-lupului. Dalea-lupului este un satuf la poalele munților, locuit de Români voinici și harnici. Puiu de om străin nu se afla p'atunci în acel sat și oameni mai de omenie n'am văzut cât am umblat; drept că nici boltiță, nici crâșmă nu aveau, trăiau viață patriarhală, beția și fumatul le erau lucruri cunoscute numai cum le văzură la târgul Hațegului ori pe la nedee, în satele vecine. Popor deprins a trăi frugal și natural, ei aveau puține lipse măestrite, singuri își știau ajuta să-și împlinească lipsele firești și trăiau fericiți. Lucrau moșioarele, pentru cari purfaseră până la 48 jugul robiei, își creșteau vite bune și rupeau din ele când cerea trebuința, ca să-și facă bani de cheltuială, iar cheltueli nu aveau multe. Din târg cumpărau numai năfrămi pentru femei și pălării și șerpare pentru bărbați; pentru bucătărie singur sarea o cumpărau, celelalte, atât ale portului, cât și ale traiului și le fabricau singuri. Când avea lupeanul sare și opinci și-i era plătită darea — nu mai avea lipsă nici de un ban. De aceea și erau mulți oameni cu stare bună, ba despre unii se zicea că și bani de argint

și de aur au adunați, că cheltuiau foarte puțin, iar bani făceau pe miei, iezi, lăni, caș, piei de animale și altele; făceau adecă mai mulți bani decât cheltuiau, asta era cauza din care se spunea cu bună seamă că unii au bani adunați. Intre aceștia era și nenea Alec, cel mai de frunte luean, cel mai avut și totodată cel mai cu socoteală la toate afacerile; el era primar la sat, el ctitor la biserică, el fruntea la toate. Judecata lui sta pe loc; cei pricinuiți nu alergau la judecătorii din oraș; cum le rumpea el legea, așa era bine și mergeau mulțumiți acasă, atât pârâșul, cât și pârîtul, că doară nenea Alec cumpăna vorba fiecăruia, nu aducea judecata până nu chibzuia păsul amândurora, nu-și punea sufletul de dragul, nici de urâțul cuiva. Din asta pricină și era iubit și cinstit după cuviință de toată suflarea dimprejurul acela; nu era om să-l vorbească de rău, nu era preot să nu aibă cunoștință bună cu el, chiar și domnii dela judecătorii țineau foarte mult la d-lui.

Când ajunserăm acasă era înoptat, dar nu întunerec, că o lună frumoasă lumina aceste locuri minunate. Nana Frăsina era acasă, gătia cina, Petru așezase vitele și sta

răzimat de poartă, iar văzându-ne sosind se grăbi a ne deschide poarta și a ne ajuta să descălecăm. Doi dulăi mari se sculaseră din ușa tinzii — unde stau întinși pe labe, așteptându-și partea — și ne ieșiră înainte miro-sindu-ne, să vadă de suntem oameni buni ori ba? Eu — vezi bine — mă feriam de ei, dar nenea Alec numai odată le strigă liniștit: „în lături!“ și ei se retraseră la șură.

Nu apucarăm a intra înlăuntru, când o muere din vecini și intră în curte, supărată și începu a se plânge: Uite Alec de ce venii, acum, în cap de noapte la d-ta, Diaceu Ursului a fost cu niște hăramuri de capre la târg și a venit cu ele mai de vreme și cum le-a lăsat singure la el în curte, cum nu, destul că una sări peste gard în grădiniță la mine și-mi roase doi oltoi; fă bine și-l chiamă înainte să-mi plătească oltoile.

— Ai gard bun de cătră Diaceu Ursului? întrebă Alec.

— Am da, numai cât nu e streșinit încă.

— Și a cui e datorința să-l streșinească?

— D'apoi a mea, că-i gardul meu.

— Atunci să fi strășinit gardul, ca să nu poată trece nici caprele lui la tine, nici ale tale la el; gardul bun — vecin bun!

— Aşa-i Alec, dar eu aşi gândi că vitele trebuie să aibă păstor şi grajd, nu lăsate de hăram să facă pagubă la vecini.

— Aşa ar fi să fie, dar totuşi nu-i aşa; dacă d-ta ai gardul cum se cade, atunci în grădina d-tale nimic nu poate intra; altcum mâne dimineaţă voi merge eu să văd paguba.

Dimineaţa, deodată cu ziua, toţi erau în tălpi; Nana Frăsina merse cu câţiva oameni din sat la săpat de cucuruz, Petru îşi luă gluga şi mână vitele nevândute la munte, iar nenea Alec rămase în sat, parte de dragul meu, parte că ce avea să descurce unele pricine.

Dupăce plecă pe toţi la lucru, zise nenea Alec cătră mine: D-ta, domnule, de ai gust poţi veni cu mine să vezi satul nostru, de nu — rămâi acasă, că peste un ceas sunt şi eu acasă.

— Ba merg cu d-ta.

Şi ne-am dus. Imdată a patra casă era muierea cu pricina oltoilor. Acolo stăturăm locului, iar Alec strigă dela poartă: Acasă eşti, vecină? — Acasă. — Noa, hai de-mi arată paguba. Şi intrarăm în grădiniţă. Acolo

erau câteva straturi cu salată, ceapă și usturoiu și 2 altoi roși de vârfuri. Aceasta-ți e paguba? — Aceasta. — Iar' chiamă pe Diateu!

Și muierea chemă pe vecinul Diateu la gard.

— Mă, Diateule, zise Alec, d'apoi tu cum de lași caprele să facă pagubă vecinilor? Știi tu cum zice în zece porunci: Ce ție nu-ți place, altuia nu face!?

— Așa e, nene Alec, dar nici eu nu aș fi voit; acu dacă s'o întâmplat — ce să fac?

— Ce să faci? Uite tei! Eu voiu ciunta oltoile, ca să odrăsească a doua oară, iar tu să aduci un car de spini să streșinești gardul muerii, vezi că ea-i văduvă, n'are cine să i-l facă, apoi tu, om cu stare bună, din pricina unei streșini nu ți-l face de vorbă și de ură cu vecinii, că știi tu bine că un vecin bun de aproape e mai bun decât un frate de departe, apoi cel ce păgubește pe văduve și pe săraci nu ajunge bine în cea lume. Invoiți, sunteți? — Invoiți, primarul nostru, D-zeu să-ți dee bine! răspunse muierea; iar Diateu, scărpinându-se în ceafă, adause: dacă-zi pentru atâta treabă nu mai trebuia și d-neai să alerge pe la d-ta, că făceam eu

streșina, numai să-mi fi zis. — Acum bine că sunteți împăcați, grați Alec, ieșind din grădinița muerii, vedeți de trăiți bine, cum poruncește Dzeu sfântul, că-i rușine și pagubă să trăiască oamenii tot în ponce și 'n gâlceavă!

Eu cu nenea Alec ne-am luat apoi povestind cătră mijlocul satului unde era biserica, școala și casa preotului. Biserica e mică — că puțini sunt și poporenii, dar frumoasă, ca un păhărel; școala mare, de lemn, așezată într'o grădină foarte frumoasă, chiar în mijlocul satului și pusă între biserică și casa parohială. — Aceasta e școala, zise Alec, apropiindu-ne de ea.

— Frumoasă școală, zic eu. E și pusă pe o grădină cum numai are nime, doară în Valea lupului. De bună seamă e parohială, rămasă din moși-strămoși!

— De unde! Asta a fost grădina celui mai de frunte om dela noi și în urmă a trebuit satul ca să o iee dela urmașii lui și pe ei să-i pună pe unul într'un capăt de sat, pe altul în celalalt capăt de sat.

La aceste vorbe ale nenii Alec se stârni în mine dorul de a ști pricina din care ci-

neva a fost silit să lase o grădină ca aceea, mare, frumoasă, bună, cu loc de moară în fund, pusă chiar în locul cel mai frumos din mijlocul satului și să se mute în marginea satului, unde își au numai țiganii și săracii bordeele. Nenea Alecu pricepu dorul meu, văzându-mă privind cu atâta nesaț la acea grădină frumoasă, deci deschise porțile și zise; hai să mergem, colo, sub cireșul cel mare din mijlocul grădinei, acolo ți-oiu povesti întâmplarea după cum este, iar dta vei fi bun și o vei scrie și da la gazete, că multe poate omul cuminte învăța din ea.

— Școala era închisă, că examenul cu pruncii se da p'acele vremi coale, când sue și vitele la munte; dascălul nu era aci, mersese la satul lui, fiind om singur, june, deci grădina era lăsată în grija ctitorilor, ca și școala.

N'am intrat deci în școală, ci am mers oblu la cireșul cel mare din mijlocul grădinei, sub care erau 2 scânduri câte de un stânjîn, bătute cu cuie pe niște pociumbi de lemn ce stau înșepenți în pământ. Grădina era cultivată bine, o jumătate era săpată și avea dascălul în ea legume și barabol și cucuruz, într'o tablă erau pomișori frumoși,

iar jumătatea de câtră părau, spre fund, era lăsată de fân. Foarte frumoasă grădină. Chiar în mijloc era cireșul cel mare, un cireș uriaș, dar cu fructe păsărești, mici și rele. După ce ne așezarăm pe o bancă de sub cireș, începu nenea Alec așa: Uite, domnule, vezi d-ta grădina ast' mare și frumoasă, asta a fost toată a unui unchiu al meu, frate cu mama. El era cel mai avut om la noi în sat și era de omenie, cât să-i mai cauți păreche în șapte sate. Și avea numai doi copii, amândoi feciorași. Și i-a dat pe amândoi la școală în Hațeg, unde am fost și eu doi ani dimpreună cu ei. Eu, după 2 ani de învățătură, am rămas acasă că eram singur copil la părinți, m'am pus dascăl și diac, iar după ce m'am însurat m'au pus oamenii primar și curator, precum sunt și în ziua de azi. De 22 de ani sunt primar și curator și mila lui D-zeu a fost tot cu mine, pe nime n'am asuprit și pricinile dintre oameni le-am potolit cât am putut; cale la judecătorii și la advocați n'am făcut nimănu. Verii mei însă din Hațeg s'au dus la școală în Orăștie. Voia bietul unchiul, fie iertat, să facă din unul preot iar din altul notareș. Dar n'a avut

noroc. Că ei nu prea stau de învățătură și i-au apucat vremea asentării cu școalele negata. Pe amândoi i-au luat cătane și după vreo trei ani au venit acasă oameni — ne-oameni, oameni stricați, nici cu școalele gătate, nici harnici de purtarea găzdușagului, numai buni de făcut comedii; ei au fost cei dintâi cari au prins a trage țăbac în satul nostru. Nici azi nu sunt numai doară unul-doi dintre Români și Țigani, doi-trei câți îi ținem ca fauri și trăesc în bordee, colo, între arini. Destul că dacă veni ră verii mei din cătane, nu mai avură voie să urmeze învățăturile; voit-a bietul unchiu să-i ducă la Blaj, dar ei nu voră, deci îi însură și le făcu la amândoi case nouă, la unul de cătră biserică, iar la altul de cătră casa parohială. Unchiul de urâtul lor se mută la noi, că mama-i era soră și mătușa, soția unchiului, murise. Toată averea o împărți la cei doi feciori și veni bietul unchiu numai cu hainele la noi. Mie-mi păru bine că se mută unchiul la noi, că tata murise și de un om mai bătrân și mai cuminte avem chiar lipsă la casă, că ști zicala, fără un om bătrân și fără o sută de zloți să nu te lași cât poți. Verii mei încă

aveau ce le trebuia, că avere le dăduse unchiul și avere aduseră muerile, că luară pe cele mai avute fete din ținutul nostru, unul pe a popii din Puiu, iar altul pe a primarului din Hobița. Dreo 5—6 ani trăiră ei cum trăiră, scăzând din avere, dar totuși nesărăcind de tot, că unchiul mai abătea și pe la ei, le mai băga minte 'n cap, le mai ajuta pe timpul plugăritului, mai mergeam și noi și le ajutam cu plugurile noastre, pe vremea căratului de pe câmp încă-i ajutam cu cărăle, dar un lucru era la care nu le puteam ajuta: tratuluj dintre ei venea din ce în ce mai rău: din nimica se sfădiu ca Țiganii și înjurau de sta satul în gura lor și-și făcea cruce. Întâmplarea a adus cu sine că amândoi aveau numai câte un copil. Când erau copiii ca de 5—6 ani, într'o vară, vor fi de atunci cam 12 ani, erau cu mamele lor în grădina, ele săpau la curechiu, fieștecare în grădina ei, copiii aruncau cu brugi în cireșul acesta, să le cadă cireșe. Cireșul era chiar în miezuină, așadară aveau drept deopotrivă la el. Cum aruncau ei cu brugi se întâmplă de brusul cade la unul din ei în cap și-i sparse o leacă pellița și-l podidi sângele. Atunci el

începu a sbiera, iar măsă fuga la el: da cei!
 — Că mi-a spart vărucul capul — Aşa?
 Ho!, mişel, neam rău din Puiu, tâlhar... şi
 câte şi mai câte. Mama celuilalt copil încă
 alergă acolo, ea, nu să tacă şi să mulco-
 mească pe tătăişe-sa, ci ca o pară de foc
 îi sare 'n nas vorbele celeia şi începe mai
 pogan: ba neam rău eşti tu, hobiţană pu-
 turoasă şi somnuroasă... Şi mai şti d-ta, oa-
 menii când se ceartă nu mai zic oclnaşele.
 De aci sfadă, gâlceavă, până în urmă şi una
 şi alta merg bocindu-se în casă. Verii mei
 erau prin sat şi auzind tărăbotul aleargă în
 ruptul capului să vadă ce este? Aflându-şi
 muerile bocindu-se şi întrebând de pricină,
 ei, nu să le împace, ci mai tare le înfuriară
 şi se înfuriară şi ei. Cum cutează muerea
 ta să zică muerei mele somnore şi leneşe?
 — Dar copilul tău ce are să spargă capul
 la copilul meu?! Şi una şi alta, până se adună
 satul întreg în gura lor să-i împace. În de
 seară, după ce venisem dela câmp şi au-
 zisem cele întâmplăte, meriserăm şi eu cu
 unchiul la ei să-i împăcăm, dar n'am ştiut
 cum ieşi dela ei.

— Din minuta aceea darul lui D-zeu fugi de
 tot dela casa lor; pururea în certe, pururea

cu pismă și mânie. Azi murea un vițel al unuia: mi l-a omorît fratele; mâne pierea un porc celualalt — mi l-a omorît fratele! Copiii creșteau cu pismă unul pe altul, muerile trăiau în ceartă neîntreruptă, iar ei tot ca cocoșii, numai să sară în cap unul altuia. Unchtul, de rușine și de supărare, a căzut la pat și-a murit; mama mea încă s'a îmbolnăvit de rușine și de năcaz și-a dus-o așa bolnavă 2 ani și jumătate și-a murit și dumnia-ei. Acum nu mai era suflet de om care să cuteze din când în când a mai dojeni pe verii mei. Eu, de ziceam vre-o vorbă, săriau amândoi asupra mea și-mi strigau în gura mare: Dă-ne pace, mișelule, că tu ai amăgit pe tata de-a mers la tine cu banii cei mulți, iar pe noi ne-a lăsat calici! Macar-că, dle, de a adus el ban rău ori bun în casa mea, ban să mă fac în minuta asta, că — de o fi avut ceva bani, i-a mâncat ei în cătane și la școale. Mă îngrozisem de purtarea lor, îmi era milă de copiii lor, că ce pildă capătă dela părinți, cum vor fi ei și cum or ajunge dupăce părinții lor numai în ceartă stau și pe zi ce merge li se prăpădește averea; dar nu puteam face nimic. Astfel stând lu-

erurile, m'am înțeles odată cu bătrânii satului că ce ar fi de făcut. Unii ziceau că să-i plătim din banii bisericești, să iasă de pe moșie și unul să meargă în Puiu și altul în Ponor, la socrii și cu banii ce vor căpăta să-și cumpere acolo moșii, că doară — dacă n'or mai fi lângă olaltă, le-a mai trece mânia, s'or mai lua pe seamă și s'or apuca de lucru bărbătește; alții ziceau să-i lăsăm în plata sfântului, să nu ne facem de lucru cu ei, iar alții își dau cu socoteala că ar fi bine să-i arătăm la judecătorie ca pe niște oameni cari țin satul tot în spaimă cu purtarea lor. N'am apucat însă să aducem nici o hotărâre că ei ne luară pe dinainte: fiind odată la fân și locurile fiindu-le neîmpărțite, unuia i se păru că celalalt a intrat prea afund cu o brazdă de iarbă. De aci sfadă — bătate și — cel mai mare rămâne mort pe loc, tocat după ureche cu furca de frate-său. Acum încetară toate. Pe cel mort l-am îngropat, iar omorîtorul zace în temniță în Gherla, judecat pe 20 de ani. Nu cred să scape cu zile. Mai are 15 ani de împlinit și spun cei ce l-au văzut că-i ca un moș de 70 de ani de sfârșit. Dar acum cum să ținem

pe aceste 2 tătăși într'o curte, după ce una știe că bărbatul ei e mort de mânilor bărbatului celeilalte, iar cealaltă știe că bărbatu-i robește din pricina morții celeilalte? Am făcut rugare la scaunul orfanilor ca să le despărțim de pe curte iar moșia încă să li-o despărțim și să li-o dăm în arândă să crească pe seama copiilor. Scaunul s'a învoit și noi ne-am pus și le-am mutat casele pe cheltuiala bisericii. Pe una am dus-o din sus de sat, pe o grădină bisericească, iar pe alta din jos de sat, pe o grădină ce era numită de școală. Așa rămânând grădina asta goală, am făcut pe ea școala, care o vezi. Oamenii dela noi ziceau că să taiu jos cireșul, din care urmă atâta rău și vrajbă, dar eu am zis: ba; acela va rămânea, ca toți cei ce-l vor vedea să se înfioare de pățania celor doi frați încăpăținați și să nu facă ce au făcut ei.

Aci încetă nenea Alec, iar eu întrebai: și ce e acum cu muerile și cu feciorașii verilor d-tale?

— Cu ele-i mai bine acum, decât până erau cu bărbați; eu cu satul le lucru toată moșia și au ce le trebuie; băieții sunt unul în Sibiu,

la făurie, iar altul în Rășinar, la rotărie și se poartă foarte bine; în scurtă vreme au să fie meșteri de capul lor. Aci le-a merge bine, numai de nu or lua năravul părinților lor.

* * *

A doua zi m'am dus cu nenea Alec la munte, de unde o apucați cu un călăuz la Retezatul și peste custurile lui la Clopotiva și Grădiște.

De atunci n'am mai fost p'acolo, dar aducându-mi aminte de locurile acele frumoase, de poporul acel harnic și blând, nu-mi încapse în minte; cum de au putut de acolo ieși doi frați așa rabiați și îndărătnici, cum spunea nenea Alec că au fost veri săi. Dar când îmi vine în minte că omul e numai om, ori unde s'ar afla el, atunci zic, da, omul e în stare a săvârși fapte bune și rele, după cum a fost planeta în care s'a născut, după cum l-au ursit ursitoarele, după cum a fost creșterea ce i-au dat-o, dar cu deosebire după cum au fost aceia cu care s'a însoțit. că doară nu înzadar zice zicătoarea: Spune-mi cu cine te însoțești, că-ți voiu spune cine ești?!

Dăianu.

În primăvara anului 1873 (20 Februarie) părăsii băncile școalei și pășii în lume ca om vrednic de a-și câștiga pâinea sa. Ar fi trebuit să mai stau până la finea lui lunie, când se fac examenele, dar era mare lipsă de învățători la școala centrală grănițarească din Orlat, lângă Sibiu. Deci trimise baronul Urs, președintele școalelor grănițerești din fostul reg. rom. I., pe căpitanul pensionat Ion Mărginean la Deva, unde este o preparandie de stat și unde frecventam eu chiar atunci cursul al II-lea și al III-lea, deodată. Căpitanul Brad era cunoscut bun cu inspectorul secundar Iuliu Bardoși din Deva și cu Ion Candrea, profesor la institutul pedagogic. Astfel fiind și-a dat solia căpitanul, solia la cunosecții lui, că adevărat el este trimis din partea baronului Urs, să ducă un tânăr dornic de a ocupa numai decât postul de învățător adjunct la școala din Orlat. Din sfatul căpitanului Bradu cu profesorii preparandiei, cu directorul și cu inspectorul, ieși ca să mă recerce pe mine, dar de voiu fi aplicat a primi acel post, care era îmbinat cu un salariu anual de 200 fl.,

euartir și 3 stânjini de lemne. Propusu-m'au superiorii pe mine, din cauză că eram doară cel mai apt din colegi, ori că voiau a se vedea scăpați de mine? La aceasta nu mă euge-taiu, ei primii și mersei la Sibiu dimpreună cu căpitanul Brad. Pe atunci director al școalelor din fostul reg. rom. I. de graniță era vestitul pedagog Das. Petri, compatriot de al meu. Mă și duse a doua zi la Orlat, unde mai erau doi învățători: Ștefan Albu, învățător diriginte și Ioan Pop (Blăjanul), inv. secundar. Mie-mi dădură clasa I. Aci îmi începui cariera dascălească. Par'că acum văd cu ce frică întraiu primadata în școală, cum nu știam de ce să mă apuc, cum îmi părea rău că n'am mai stat în preparandie până la vară. Dar trecură toate, cetii bărbătește prelegerile ce aveam de predat, răsfoiam metoadele minteni-minteni și în scurtă vreme devenii acasă în afacerile dascălești.

Dar aceste n'au nimic a face cu Dăianu, despre care mi-am propus a scrie. Le amintii însă din cauză că chiar atunci, când mersei eu învățător în Orlat, chiar atunci el era rob în Săliște, frumosul sat românesc la poalele munților sudici ai Ardealului, spre vest dela

Orlat, cale de 2 ore pe jos. Fiind în Orlat des vorba despre Dăianu, ascultând și eu ce se povestea despre el, iar poveștile arătându-l ca pe o figură simpaticeă, mi-am însemnat bine în memorie ce se povestea despre el, iar acum cere a schița aci cele povestite acum 27 de ani.

Dăianu.

Ci-că numele lui era Ion și era din satul Data, de aceea i ziceau Dăianul, că conumele lui era altcum. Cum? N'am putut afla.

Ci-că el a umblat la școală în Sibiu până era holteiu. Atunci, ce-i veni în minte, ce nu, destul că luă frunză'n buză și se făcu hoț de codru.

Unii spun că profesorii Sași și Unguri îl batjocoriau, din care cauză el și-a răsbunat asupra lor și apoi s'a dus; alții spun că sărac fiind foarte tare, a lăcomit de a furat ceva lucru puțin, ca să-și astâmpere foamea. Dar fu prins cu furtul și alungat din școală. Atunci s'a hotărît el să-și răsbune asupra bogașilor. Cel dintâiu pe care l-a jefuit, a fost popa dela ei. Iată cum se povestește această ispravă a lui Dăianu.

Ci-că tocmai când mergea cătră casă cum îl alungase din Sibiu, se întâlni cu popa dela ei, care era călare.

— Bună ziua, părinte.

— Bună să-ți fie inima, loane, dar încotro ?

— Merg spre casă, dar Dta unde ai fost ?

— Am fost în Sibiu, am vândut niște boulenți.

— D'apoi bine-i. Dar fi bun dă-mi o leacă de foc, să-mi aprind pipa.

Preotul își opri calul și seocitori prin buzunare după lemnușe, ci calul era neastâmpărat, nu voia să stea loculul. Atunci Dăianu îl prinse de dârlogi, să nu cadă cumva popa. După ce-i dete popa lemnușele, Dăianu mulțumi și zise: C'o cale fi bun dă-mi și vr'o doi bani, că nu poți zice că n'ai.

Popa atunci înlemni de spaimă, văzând că Dăianu cu stânga ține calul de dârlogi iar dreapta o ține întinsă să primească banii. Nu zise nimic popa, ci seoase budilarul (portmoneul) și-l dete Dăianului.

— Mulțam părinte.

Cu aceste se despărțiră. Popa sbârână ca vântul cu paripul lui, iar Dăianu merse

încet, că omul care nu are nici o grabă. Ajuns acasă e chemat peste câteva zile la judecătorie, unde fu întrebat de ce a ținut calea popii și de ce l-a jefuit de bani? Iar el a răspuns așa:

— Nu-i adevărat că aș fi ținut calea părintelui, că dumnealui a fugit în ruptul capului până m'a ajuns. După ce m'a ajuns l-am rugat să-mi dea o leacă de foc, să-mi aprind pipa, și mi-a dat lemnușe. Văzându-l atât de bun m'am gândit: dar de mi-a da și vr'o doi bani, că are, iară eu sunt mai mort de foame. l-am cerut, mi-a dat și s'a dus. Nu-i așa părinte?

— Ba așa.

— Atunci ce mai vrei cu mine?

— Să-mi dai banii.

— Dar de ce? Ți-am cerut împrumut?

— Ba nu, dar de frică și i-am dat.

— De ce, de frică? Te am amenințat doară?

— Ba nu, dar vezi că-mi țineai calul de dârlogi de nu se putea mișca.

— Și cine a zis să-l țin, nu d-ta, ca să nu cazi de pe el?

— Ba eu, dară...

— Ce dară? Ce vrei cu mine?

— Ce ceri dela omul acesta, părinte?
 îl întrebă și judele.

— Deci... nu mai cer nimic, să fie sănătos!

— Noa, vezi așa...

Din minuta aceea el se făcu hoț ca hoții. Ținea drumul la bogați, intra la ei noaptea prin case și-i jefuia de bani, dar de omorât el nu omora pe nimenea. În codru el era mai mare, ciobanii dela stâni, toți îl cunoșteau și-l omeniau ca pe un frate de cruce. Ba unii flăcăi, mai cutezători, de cari nu prea aveau ce pierde, se luară cu el în ortăcie și trăiau zile dalbe. Era spaima bogaților, dar săracii-i poftiau voie bună și sănătate. Prin Sibiu umbla ca la ei în sat, fără să-l cunoască cineva, fără să-l bănuiască. Numai auziai: Dela bogatul cutare s'au furat astă noapte doi cai în preț de 800 fl., din lada bogatului cutare lipsese 2000 de galbini, doamna cutare nu-și găsește scumpiile de vreo 4 zile... Și orice lipsia, orice se fura, toate le încăreau în spatele lui Dăian, cu drept ori fără drept, aveau hoții cei mici după a cui spate se ascunde.

Dar odată fu prins chiar el, Dăian, la o casă bogată din Sibiu și fu pus la răcoare până să-l judece și să-i facă sama. Bucuria bogaților! Dar scurtă bucurie, că ortacii îl furară din închisoare. Acum să fi văzut spaima bănoșilor!

El nu hoția numai în Sibiu și jur, nu, el umbla „în negustorie“, cum spunea el, cât e Ardealul și România și Bănatul de mare.

În România zice că era la un sat un arendaș grec, vestit de bănos. Până la el merse Dăianu cu 6 ortaci, el îmbrăcat domnește, ca negustorii cei mari și ortacii lui îmbrăcați mocănește. Era toamna târziu. Arendașul avea o turmă mare de porci, ținuți bine. Dăianu știa de aceasta, deci începu: Domnule arendaș! Eu sunt negustor de porci. M'au îndrumat la dumniata unii cunoscuți, spunându mi că ai o turmă de porci de vânzare. De aceea venii, de ne putem uni din preț, să-ți iau o grijă din cap.

Bucuria grecului! Idată lăsă să-i prindă caii la trăsura și merseă la pădurea cu ghindea, unde-i erau porcii. Acolo se târguiră și-i plăti toți în bani buni de aur și de argint. Apoi a zis Dăian: Acum d-ta fi bun

și lasă să aducă porcii în ogradă la d-ta și în de seară le dă o mân, are de cucuruz — parte pentru plată — iar pe noi ne conăcește până dimineață, că nu putem pleca acum spre seară.

Grecul s'a învoit bucuros. A lăsat de au dus porcii la el în ogradă, le-au dat o mâncare bună de cucuruz, la mânători le-a dat de cină și le-a arătat un șopru, unde pot dormi, iar pe Dătanu l-a pus cu el la masă și l-a culcat în casă cu el. Dar colo, într'o vreme, Dăianu s'a ridicat din pat, a deschis ușa și ortacii au intrat înlăuntru, au legat pe Grec, i-au luat toți banii și s'au cam mai dus. A doua zi, aflară pe Grecul legat bulz în pat, ei nevătămat.

Căutat-au pe făptuitori cruciș și curmeziș, prin toată țara, dar nu i-au putut afla nici urma.

Dar Dăianu, pe cât era de fără milă cu bogății, pe atât era de milos cu săracii.

Zice că odată mergea pe jos din Sibitu cătră Săltiște. Era îmbrăcat ca un domn de cei bogăți. Pe drum se întâlnește cu o biată muiere, care mâna o vacă frumoasă cu vișel. Și se luă cu ea de vorbă :

— Unde mergi, nană?

— La Sibiu, domnule, duc văcuşa asta, doară voi putea-o da.

— Dar de ce-o vinzi, doară nu-i bună de lapte, ori n'ai nutreţ s'o poţi ierna?

— O, Doamne! Ba de lapte-i tare bună şi nutreţ încă Ț am adunat, dar eu ce să mâncăm lăptişorul ei? Am patru prunci, bărbatul mi-a murit, cucuruzele le-a bătut bruma între Sântă-Mării, cât un bruş de mămăligă n'am din ce mai face. Trebuie s'o dau eu cât voi da-o, să cumpăr bucate la prunci.

— Cât ceri pe ea?

— D'apoi n'oiu cere mult, numai 60 fl.

— Uite, muiere, eu Ți dau 60 fl., dar acum nu am unde o băga, că acum îmi fac grajd. Fără dumniata du vaca acasă, o Ține bine și-i mânâncă lăptişorul, până voi trimite după vacă. O să-Ți scriu numele d-tale la mine în carte, iar pe Țidula vacii o să însemn numele meu, du-te cu Țidula la primărie să însemne cui o ai dat. Iată aci ai zece bănuȚi, cât trebuie să plătești la primărie. Dar să nu dai vaca, până trimit după ea!

— D'apoi, domnule, doară nu-s Țigan, să vând o vacă la doi înși.

Aşa muierea înfiorase cu vaca acasă, îi dădu de mâncare și merse la primărie să scrie în țidula vacii numele cumpărătorului.

Primarul ia țidula, cetește și prinde a râde, apoi începe :

— Pe bună ai ieșit azi din sat, tu, muiere.

— Dar cum așa, jupâne primar ?

— D'apoi așa, că tu ai vândut vaca la Dătan, care scrie că să nu o vinzi cumva, să aibă copilașii lapte.

Bucuria muierei ! Cum îi mai ierta din păcate și-i doria bine dela D-zeu.

Dar Dătanu era și posnaș.

Odată, pe drumul dintre Sibitu și Cristian, întâlnește vreo patru vărari cu carăle încărcate cu var. Mergeau la Sibiu. Dar ei erau cam beuți. Deci se dă cu ei în vorbă :

— Unde duceți varul, oameni buni ?

— În Sibiu.

— E vândut cumva ?

— Ba nu, că-l ducem de vânzare.

— Atunci îl cumpăr eu. Cât var aveți pe tuspatru carăle ?

— O sută de mierțe, câte 25 pe un car.

— Ce să vă dau pe mierță ?

— Câte 50 cr.

— E bun varul, bine-i ars?

— Bine, domnule, mai bine nu se poate.

— Cât se vine dară de o sută de mierțe?

— Cincizeci fl.

— Bine, iaț'aci aveți banii. Mergeți numai și stați cu carăle înainte la spitalul cel cătănesc, că eu vă ies înainte pe cărare, printre holde.

— D'apoi de ni-a întreba cineva cui am dat varul, ce să spunem?

— Să spunei că la doftorul cel mare, care-i mai mare la spitalul milităresc.

— Dumnezeu s'ajute la domnul.

— Să trăiți! Vedeți să vă 'mbățați, să nu puteți descărca.

— Nu te teme, domnule.

Și s'au despărțit.

Dăianul s'a dus în calea lui, zicând în frunză, cu pușca de-a umăr, iar vărarii s'au dus la Sibiu, mulțămind lui D-zeu că le-a scos domnul cel bun în cale, care le-a plătit varul cum au cerut ei.

— D'apoi, zise unul, e lesne să nu se figănească la târg, că nu dă din punga lui, din banii țării dă.

— Aşa-i, de fost, răspuse altul, dar și din banii țării alții atâta se mai țigănesc și te des_os de ți-e mai mare groaza.

Colea pe la prânzișor erau carăle dinaintea spitalului, așteaptă oamenii, așteaptă, dar nu le vine nici un doftor să le iee varul în seamă; nu-i întreba nime, ce stau acolo. Li se urăște așteptând.

— Ion intrați careva și întrebați unde să descărcăm?

Intră unul, întreabă'n dreapta, întreabă'n stînga, ordonanții nu le știu da nici un răspuns. În urmă intră la căpitanul, ce era șef peste spital, unde-i îndreptă ordonanța. Iar acela le spuse așa: Dragii mei, pe seama spitalului numai eu cumpăr ce lipsește, iar acuma chiar, nu avem lipsă nici de un sdrob de var. Puteți merge cu varul unde voți și-l puteți da cui l-a cere, că din partea spitalului militar nu veți avea nici o imputare,

— Dar ni l-a plătit domnul acela.

— Tot atâta; de vi l-a plătit, să fi venit cu voi, să vă arate unde să l descărcați. Altcum eu cred să așteptați până la 2 după amiazi; dacă nici până atunci nu va veni cumpărătorul, atunci mergeți de înștiințați la căpitanul orașului.

Acum știu că le ieși beutura din cap! Stau ca pe spini, blefii oameni, nu știuau ce face, încătrău să meargă. Trecuse de amiază, seara se apropia și nu le mai venia cumpărătorul varului, să le spună unde să descarce varul. În urmă merg la căpitanul orașului și-i spun ce-i și cum. Acela-i ascultă până în capăt, apoi îi întrebă cum era domnul acela. Iar după ce i-au spus oamenii din fir în păr statura lui, el le zise așa:

Faceți cu varul ce-ți voi, îl puteți vinde cui v'a da bani, că domnul acela nu v'a căuta 'nveci, nici de bani, nici de var. Acela-i Dăianu, i-a plăcut a mai face o ștren-gărie.

* * *

Iarna anului 1872 spre 1873 l-a apucat singur, fără ortaci, prin apropierea Sibiiului, unde se ținea mai cu drag. Conac avea la un țigan din Cacova. Acolo omora vremea peste zi, iar noaptea lua pe țigan cu sine și mergea de-și căuta cele de lipsă. Potecile munților erau înfundate, nu era modru a străbate prin ele. Deci mergea pe la cei avuți din satele mai apropiate, nu le făcea nici un rău, ci cerea merinde și beatură. Și

toți îi dau pâni, burdufuri de brânză, cărnuri de porc și-i umpleau plosca de vinars. El nu le făcea nimica, ei nu mai făceau vorbă pentru așa lucru puțin.

Odată, cam de cătră primăvară, iar s'a dus Dăianu cu țiganul până în Săliște la un popă bogat, care i-a omenit cu mâncare și beutură, le-a umplut plosca cu vinars și desagi cu merinde și când se omizia de ziuă și-au luat rămas bun și au plecat. Colea, când răsărea soarele ei se apropiiau de Căcova. Era o zi senină și lui Dăianu îi era sete după vinarsul ce beuse. Deci zice cătră țigan: Mă, hai să bem apă din pârăul ăst limpede.

— Nu mi-e sete, răspunse țiganul, fără tu — dacă vrei — poți bea, că eu te aștept.

Și pune țiganul desaga cu merindele jos, iar Dăianu se lungește lângă pârău, să-și plece capul să bea apă. Când bea el mai pe ticineală numai aude îndărătul lui pojl și ca un fulger îi străbate prin tot trupul. Numai atâta a putut striga: M'ai mâncat, cioară, Dumnezeii tăi! Dar roagă-te la D-zeu să mă ia dracul, că de scap cu zile, nici un țigan nu mai scapă de mâinile mele; la toți le su-

cese grumazii, ca la puii cei de cioară!

Dar țiganul se făcuse iepure, fugea mâncând pământul; nici desaga cu merindele nu o luase și rău ce-i părea, Doamne, după prescurile cele multe și bune și după dărabele cele riari de slănină ce erau în desagă. El merse ață la primărie și înștiință, drag Doamne, că el a pușcat pe Dăianu, colo, la părăul cela. Dar primarul, om cuminte, numai decât își făcu socoteala: lhm! Țiganul a fost la furat cu Dăianu; acum, după ce s'a săturat faraonul, vrea să pună capul celui ce l-a hrănit. Ba încă trage nădejdea că va căpăta și suta de fl. dela Sibiu, care era pusă pe capul Dăianului. Dar se poate culca p'acea ureche.

Deci porunci numai decât să pună doi cai la o sanie și se urcă în ea primarul cu doi jurați și suiră și pe țigan, să le arate locul, unde a lăsat pe Dăianu.

Acum să fi văzut necaz.

Țiganul da să se codească, că nu poate, că i bolnav, că l-a apucat spăriatul de groaza Dăianului, ba că a uitat și calea de frică, dar nu-i folosiră nimic. Primarul porunci la jurați: legați-l bulz și dați cu el în șireglă!

Așa au dus pe țigan până la fața locului, unde zăcea Dăianu într'o baltă de sânge și lângă el desaga cu merinde și un pistol aruncat. Dăianu pierdu mult sânge, era slab, și nu se putea ridica. Deci l-au pus jurații în sanie pe paie și l-au învălit cu cojoacele, apoi au mers numai în pas până la Săliște, unde au predat pe Dăianu și pe țigan în seamă la judecătorie. Pe atunci era jude la judecătoria de cere din Săliște unul cu numele Maxim, iar acțisor era unul cu numele Troancă, medic era Dr. Păscu, de origine din Salva, de lângă Năsăud. Acesta era medic de regiment în pensiuie.

Dăianu dară era prins și bolnav. Dar fiind atât de bolnav, nu au pus fiare pe el, ci îl țineau cu mare îngrijire, să se poată vindeca, doară va putea scoate dela el lămuriri despre toate faptele lui. Dar vindecarea era anevoioasă, că pistolul cu care l-a pușcat fusese încărcat cu alice și acelea străbătură șalele și partea stângă a foalelui. În fiecare zi îi scotea doctorul câte una-două alice, care le afla; tăia în carne până da de ele. Dureri mari suferia bietul Dăianu, dar nu zicea nimic, numai crâșnia din dinți și gemea: „Dumnezeul lui de țigan!“

Odată zise doctorul că toate a scos altele, altele nu mai sunt, cel puțin el nu mai află. Dar Dăianu răspunse că trebuie să mai fie. Apoi ceru să-i dea cureaua lui dela cioareci. Și i-a dat-o. Și s'a strâns cu ea pe din jos de foale și și-a ținut nările nasului cu degetele și cu palma și-a astupat gura și așa s'a umflat odată de au mai eșit două alice din el. Atunci a răsuflat una din greu: Așa se scot acestea, domnilor! Și toți s'au mirat, câți au văzut acest lucru.

Din minuta aceea Dăianu se afla mai bine, pe zi ce mergea prindea putere. Acum începură a-l lua la protocol, a-l întreba câte toate. In fiecare zi îl ispitiau câte un ceas, două. El spunea multe de toate, câte drepte, câte nedrepte.

Intr'o zi, când ieșia dela ascultare să intre în chilia lui, prinse a bate roata prin curte. Și era o zi frumoasă de primăvară. Judele n'are ce lucra, îi face imputare: „Hei, Dăiane, pân' acum te țineam slobod, ca pe un bolnav, dar mă tem că vom fi nevoiți să te legăm, că tu încă-i face o bazaconie și ti-i cam mai duce. Și-l puse în fiare, iar la ușa chiliei lui puse doi păzitori, că până

într'aceea nu fusese decât unul. — Aceasta era într'o zi senină cătră sfârșitul lui Aprilie. În chiliuța, unde era închis Dăianu, nu se afla nimic, decât un pat, o masă și o cofă cu apă. Seara i-au dat câteva bucăți de lemne, să-și facă foc, iar păzitorii se preumblau p'afară, pe dinaintea ușei lui. Afară era lună, de se vedea ca ziua. Atunci își gândi Dăianu să scape, și a scăpat. Și iată cum:

Ușa lui era închisă și cheia era la păzitor. Zarul ușei era înlăutru, că înlăuntru se deschidea și ușa. Deci el luă de pe cofă cele două cercuri de fier, le înfierbântă în foc până erau roșii, apoi le luă unul de unul cu cleștele dela foc și arse cu ele ușa jurîmprejurul zarului, până se deschise singură. Atunci — spre mirarea lui — văzu că puștile păzitorilor erau răzimate de ușa. El le apucă repede și zise păzitorilor: Care face vorbă, e mort! Ceia înlemniră. Iar el cu o săritură fu peste pălanul cel înalt în grădină și de acolo în tufiș. Acum mai ajungă-l cine poate! Toată tufa da sălaş. Dimineața aflare o pușcă în grădină, iar pe masă aflare scris cu cărbune: „Dăianu s'a duuus!“ Din minuta aceea nu l-au mai văzut domnii dela jude-

cată, nici păzitorii închisorii. Oamenii din satele vecine spuneau că l-au mai văzut. Unii susțineau că trăiește prin moara de hârtie, cea părăsită, din Orlat, alții spuneau că-i prin Gurarâului, iar ciobanii spuneau pe la Rusălii că l-au văzut prin munți și că a fost și pe la stănilor lor. Destul că iar intrase groază în oamenii bogăți.

* * *

Trecu vreme. Eu mersei învățător în Dălcelele rele, lângă Streiu, spre ost dela Hațeg. După un an mă strămutaiu în Barul mare, lângă Jiu, spre sud dela Hațeg. În iarna anului 1877 spre 1878 auzi, că în Petroșani este prins un hoț mare și că i-a ieșit judecata să-l spânzure. L-au și spânzurat. De față au fost câte doi oameni din toate satele de pe Jiu. Se zicea că acela ar fi fost Dăianu cel vestit. Numele cel adevărat nu l-au putut afla. Pe acel timp era primar în Petrosul, comună vecină cu Barul mare, un jidan avut, cu numele Jonas Kohn. El se bucură mult când auzi de prinderea și spânzurarea aceluia hoț, precum se bucurară și alți bănoși. Dar poporul rămase rece la acea veste. Unii ziceau: Doamne apără! Iar

alții: D'apoi cum păcatele de nu s'o știut păzi, să nu-l prindă?

La câteva zile după ce au spânzurat pe hoțul acela, nimeri în Petrosul o nevestă sdravănă, bine ținută și frumos îmbrăcată, românește, ca pe la Orăștie. Spunea că-i din Vinerea, ba din Ocoliș, ba ce mai știu eu de unde. O aflaiu în ospătăria lui Oetvoes Sándor, în Petros, unde aveam eu vîptul (mîncarea). Nevasta aceea spunea mute nezdrăvenii. Unii-și dau cu părerea că-i drăguța hoțului celui spânzurat. Destul că o văzui pe la ospătarul Oetvoes Sándor — de origine din Abrud — mai multe zile. Mîncea carne și bea vin, c'așa face cel străin, vorba cîntecului.

Odată întreb pe ospătar:

— Sándor baci, dumniata dai mîncare și beutură la țiganea asta — că după toate apucăturile și vorbele ei se vedea a fi o țigancă de sat, celaucă pe toate călile — dar oare avea-va ea cu ce-ți plăti ce mîncă și ce bea? Și: oare nu te-i pomeni într'o zi că ea nu-i și încă va duce și ună-alta, pe ce va putea pune mîna?

La vorbele acestea ale mele se supără ospătarul și-mi răspunse:

— O, domnule, nu o cunoști. Asta nu-i țigancă, e româncă din Romos, e avută de acasă, are hambare pline de grâu, are avere, dar a fost fugit în lume cu hoțul ăla, ce l-au spânzurat. Peste câteva zile pleacă acasă și mă duc și eu cu ea, îmi dă un car de grâu.

Văzui că e tras pe sfoară ungurul meu. Și-mi era milă de muierea lui, care era o muiere tare cum se cade. Că de el nu mi-ar fi fost milă, fiindcă era un lenos și jumătate și era fâlos și băutor, dar muierea lui era foarte cum se cade. Deci îi răspunsei așa: Sándor baci, șezi d-ta locului și-ți păzește afacerile, nu umbla după minciunile ei. Ea-i o hoată și o celancă de cele mari. Spune să-ți plătească ce a mâncat și ce a băut și-i dă drumul.

Dar Sándorul meu se supără și mai rău, cum de cred eu ceva rău despre muierea, care pe el l-a face avut. Că are bani îngropați la ea în grădină ca o mierță de taleri și de galbini, rămași cum i-a fost îngropat hoțul astă toamnă și a avut bani de

hârtie peste trei mii de fl., dar i-au luat domnii, că și ea a fost prinsă dimpreună cu drăguțul ei. Și acum mai are o hârtie de 5 fl. împletită în cosiță.

Nu era modru să pot desmânta pe ospătarul meu de a nu crede amăgitoarei. Muierea lui umbla ca prin pământ de năcăjită și de supărată, văzând câtă mâncare și câtă băutură se pradă. Ba prinsese de știre că Sándor începe dragoste cu amăgitoarea.

Intr'o zi, când merg la prânz, Sándor nu era acasă și nevasta cea străină încă nu era.

Intreb pe ospătoreasă că unde sunt mirii, iar ea prinde a plânge și a-mi spune că bărbatul ei, odorul de Sándor, s'a dus cu țigana la ea acasă, să aducă un car de grâu și să scoată banii, de unde i-a îngropat Dăianu.

Trecură câteva zile fără a vedea pe Sándor.

Odată, cam a patra zi doară, când merg la prânz, aflu pe Sándor acasă, dar negru de năcaz și de rușine că l-a purtat April o țigană. Era trântit pe pat, simula că-i bolnav, dar nu-i era nimic, decât rușine de lume și

mânie pe haita de țigancă ce-l făcu să bată calea mînzului.

Intr'un târziu, la câteva săptămâni după aceea, ne-a descoperit el însuși următoarele:

— Cât a stat țigana aceea la mine s'a băut vreo 4 vedre de vin și ca două de rachiu de prune și s'a mâncat o majă de carne, dacă am socoti toată carnea de vită, oaie, porc și galițe ce s'a mâncat. Și pentru această mâncare și beutură multă, nimenea nu mi-a plătit nici un ban. Că mai mult am mâncat și am băut împreună; de dimineața până noaptea târziu tot mâncam și beam și cântam și nu era zi să nu mi arate câteva bancnote de bani împletite'n păr și nu era zi să nu mă îndemne și de zece ori, să iau o trăsură cu cai și să mergem amândoi până la ea acasă, să-mi umple căruța de grâu curat, să scoatem de unde-i și comoara Dătanului, să mă prind și eu la ceva stare, că prea sunt sărac al dracului și-i e milă de mine, că-s prea om fain și de omenie.

Azi așa, mâne așa, poimâne așa și tot așa, zece zile de-arândul, până mă scoase din minte și luau pe Ion Berna cărăuș și plecarăm la țară după bine. Eu, vezi bine,

fiindcă plecatam, după comori, nu cerui să-mi plătească ce a mâncat și ce a băut în timpul cât a stat la mine. Ba încă făcui și bolunzia aceea, că-i dădui în spate blana nevestei mele, să nu degere în trăsură. Și așa am plecat într'o Marță — după ce am mâncat de amiazi și eram șapeni de beutură amândoi. Ninge de gândeai că 'ngroapă. Când am ajuns în comuna Puiu, însăra. Trebuie să rămânem acolo peste noapte. Tragem la ospătărie, acolo iau chilie caldă, cer mâncare și beutură și trăim boerește. Colo, 'ntr'un târziu, ne culcarăm. Si eu, cum puseiu capul pe perină, cum adormi, ca dus. Nu mă mai deșteptaiu până a doua zi. Atunci, ia drace țigană, de ai de unde. Privesc prin casă, nimic de a ei, decât ciobotele. Dar unde-s ciobotele mele? — Nicăiri! Le încălțase dumnia-ei, să-i fie călduș, să nu se răcească cumva până la tren, să capete guturai. Așa eu trebuil să mă încălț cu ciobotele ce binevoi dumnea-ei să-mi lase, dacă nu avu minte să le ducă și pe acelea, pe cum dusesese punga mea cu vreo 8 fl., orologiul meu cu lanț de argit, briceagul de 1 fl. 50 cr. și un revolver cu 6 focuri, ce fusese 8 fl. Când văzui

toate acestea, mă lovi și mânie și groază și rușine, toate deodată. Injuram și nu știam ce începe. Intr'aceea intră ospătarul și mă întreabă de ce sunt atât de năcăjit. Eu, ce era să fac? Să spun? Să nu spun? De spun — mă dau de gol, mă fac de rușine; de nu spun — nu-mi poate ajuta nici cel ce ar fi știut să mă ajutore. Deci mă căleatu pe inimă și-i spusei din fir în păr ce-mi lipsește. Ospătarul mă ascultă până'n capăt, apoi, scărpinându-se în cap, îmi zise numai atâta:

— Acum pricep eu de ce voia să știe când pleacă trenul spre Simeria; adevă să o ia la talpă.

— Și la câte pleacă, la 2?

— Da, la 2 după miezul nopții este trenul aci, cum vine din Petroșeni și pleacă la 2 ore spre Simeria.

— Dă-mi 10 fl. împrumut, să mă urc pe cel de întâiu tren, să merg după ea.

— Unde să ști merge după ea, omule? îmi zice ospătarul, vrei să mai pui pupăză pe colac? Nu-i destul că ai să plătești aci 4 fl. 50 cr. pentru cină și chilie? Ogoae-te

și te du acasă și vezi de-mi trimite cești 4 fl. 50 cr.

Am înjurat, m'am cătrănit, dar în urmă m'am gândit că totuși lucrul cel mai cuminte va fi să vin acasă, să o las în mâna dracului. Așa am și făcut. Am încălțat ciobotele ei — că desculț nu puteam veni, m'am suit în trăsură și am venit acasă. Dar nici păcălitură, cum a pus aceea pe mine, nu cred se fi mai pus om pe cineva. Mă suie la 100 fl. ce mi-a mâncat și furat ea. D'apoi rușinea și năcazul meu, cât fac? Acum cred că de bună seamă a fost din ceata Dăianului, că numai el știa așa bine fura.

De atunci n'am mai auzit nimic de Dăianu, nici de ortaci de ai lui.

Reteag, 9 Iulie 1900.

Petre Frunză-verde.

Nu cred eu că o fi azi în șapte sate un fecior, care să rămână de părinți în starea, cum a rămas Petre Tăciune, feciorul lui Tănase Tăciune și a muierei lui, Frăsina. Că, ce să zică omul, mai sunt și azi bocotani

tef-colea, mai în fiecare sat unu-doi, dar bocotan ca Tănase Tăciune — ba! Că el era grof ca grofii cei mai mari, ba mai grof decât ei; că avere avea cât unul de ei, dar cheltuieli n'avea mai nimic cu purtarea găzdăşagului, că el era şi stăpân şi slugă, el cărmuia cu capul şi tot el punea şi mâna, el poruncea — el împlinea. Dar la grofi nu-i așa. La ei, cu cât e averea mai mare, cu atâta-s pe lângă curte mai mulți mănecălăi, cu treabă şi fără treabă. La Tănase Tăciune însă mâncau numai aceia, ce-şi agoniseau, câte ceva, baremi cât să-şi plătească mâncarea. Adecă, să stăm strâmb şi să vorbim drept, era şi la casa lui Tănase Tăciune unul, care trăia ca un frântore. Dar acela era numai unul şi acel unul era unicul lui copil, Petre, care de tinăr încă şi-a căpătat numele de Frunză-verde şi Frunză-verde i-a pieri numele. Petre, feciorul bocotanutului, era să se facă domn mare, cel puţin așa şi pusese 'n gând lelea Frăsina. Dar, se vede că nu i-a fost scrisă şi 'mpărţită domnia, fără i-a fost scris şi 'mpărţit năcazul şi ruşinea: Umblat-a Petre la şcoli cât gândiau oamenii că nu-i modru, fără pătrupop iese dintr'odată;

Cheltuit-a badea Tănase cu el, cât altul cu 3 și cu 4 băieți, dar pace! Când era să se bucure că lasă domn gata, ceva popă ori pătrupop, dacă nu chiar procatăr; când era amu cât oamenii de mare și-i da o mustecioară galbină ca un spicuț de grâu... necazul, supărarea la casa lui badea Tănase, Și cum nu, când le scrie Petre că uite, l-au luat cătană. Acum, de s'ar fi nădăit badea Tănase că o să iee pe Petre cătană, s'ar fi cheltuit cu el atâta pe la cele școli nemțești și ungurești? Feri doamne! Acum... toate cheltuielile-i sunt bani aruncați în baltă. Badea Tănase umbla ca prin pământ, iar lelea Frăsina se dăolea de-a lungul satului cât o lua gura:

„Dai, săracul Petrea mami, că l-o dus Neamțul cătană, nu mi-ar răbda pământul pe cel ce mi-o luat pruncul!“

Dar toate-s zadarnice. Petre-i cătană, colo, departe în Bosnia, între păgâni care nu știu nici o boabă românește. L-au dus pe 3 ani de zile, și, Doamne, multe se mai pot întâmpla în 3 ani de zile, că lelea Frăsina-i beteagă de necaz și de supărare, iar badea Tănase umblă nebăut și nemâncat, ca

buigat de cap. Slugile-i poartă și grija găzdușagului. El stă ceasuri întregi într'un loc și se uită 'n gol, încolo, încotro chibzuește c'ar fi Bosnia.

Încet cu 'ncetul se deprind cu gândul, că 3 ani doară știu că nu-s legați de un gard, să nu treacă odată. Vor trece și ei, ca cei mulți, apoi va veni Petre acasă, l-or însura, bine are destul, nu-i învrednicit să fie nici popă, nici pătrupop, nici procatăr...

El seria acasă minteni, minteni și lelea Frăsina mergea la diacul cu cartea, iar diacul i-o cetia:

BCU Cluj / Central University Library Cluj

„Iubiți părinți!“

Când cetia diacul „Iubiți părinți“, lelea Frăsina era cu cornul năfrămii la ochi, o podideau lacrămile, dar tăcea, să poată ceti diacul mai departe:

„Eu din mila lui D-zeu mă aflu sănătos, care sănătate și D-voastră poftesc să vi-o dăruiască bunul și milostivul D-zeu și să știți că p'aici prin Bosnia-i tare rău, că Bosniecii nu știu nici o boabă românească și nici pe bani nu căpătăm nimic dela ei, numai de plătim cu 3 prețuri, o ceapă-i 2 grițari,

un măr 3 grițari, pruna și grițarul și se faceți bine să mi mări trimiteți vr'o doi bani, că cei 10 zloți nu mi-au fost numai pe o săptămână și încă mi-am tras dela gură și m'am și îndatorat la domnul căprar cu 5 fl."

Când găta diacul de cetit cartea, atunci lelea Frăsina era galbină ca turta cea de ceară, apoi începea să spună pe de rostul scrisoarea lui Petrea mării și plângea, și-și smulgea părul și spunea la toți că Petrea mării-i unde-i mai rău în lumea asta, în Bosnia, unde-i pruna și grițarul, ciapa 2 grițari și mărul 3 grițari... Apoi mergea acasă și spunea și lui badea Tănase din slovă 'n slovă tot cuprinsul scrisorii; o întindea pe masă — poate cu capu 'n jos — și începea a ceti: ascultă, Tănase, ce serie Petrea mării: „lubiți părinți!... Hi-hi-hi! vai, dragu' și scumpu' mării, că scumpe slove mai serie el, le cunoaște mama dintr'un milion de slove... Eu, din mila lui D-zeu mă aflu sănătos, care sănătate și d-voastre poftese să vi-o dăruiască bunul și milostivul D-zeu și să știți că p'aici prin Posna-i tare rău, că posnecii nu știu nici o boabă românească și nici pe bani nu căpătăm nimic dela ei,

numai dacă plătim 3 prețuri, o ceapă-i 2 grițari, un măr 3 grițari, pruna și grițarul... vai, săracul putul mării, dacă dă pe o ceapă 2 grițari și pe un măr 3 grițari, nu-i rămân grițari nici de un păhăraș de vinars, nici de o mușcătură de carne, că, doamne, cât pot fi acele de scumpe, dacă-i pruna și grițarul?”

După plâns, după văietări din partea ei, după suspinuri din partea lui badea Tănase, hotărârea era luată: l-om mai trimite 10 zloți, că doară-i a nost, știu că nu l-om lăsa să moară de foame acolo între păgâni, unde nici o boabă românească nu aude!

Trei ani de-a rândul au urmat așa. În acei 3 ani, rară era săptămâna să nu meargă lelea Frăsina pân' la diacul cu o carte dela puilul mării, care se începea: Eu din mila lui D-zeu mă aflu sănătos... și se găta cu 10—15 fl. Aceste mergeau strună. Dar badea Tănase avea de unde; nu i-a trimite în cătane 40—50 fl. pe lună când și până fu la școale-i trimise în vreo 8 ani de-a rândul tot câte 50 fl. pe lună, pe lângă hainele și cărțile cele scumpe? Dar de unde tot iai și nu nu mai pui, se împuținează dela o vreme. Că

bine că badea Tănase avea moșle mare și ținea vite multe, dar vedeți d-voastră cum e cu moșia: odată-i prea multă secetă, altădată-i prea multă ploaie; odată cade iarna curând, altădată nu se duce până colo cătră lșpas; odată vitele n'au preț, altădată ar avea preț, dar sunt oprite târgurile, că zac vitele și mor... La de astea trebuie să se aștepte moșierul, că-l pot paște în toată buna vreme. Aceste toate l-au păscut și pe badea Tănase: ori avea folos mult ori puțin, cheluteli și dări avea mari, că mare-i era moșia și avu copil la învățătură, iar acum-i cătană în Bosnia pe trei ani de zile, unde-i pruna și grițarul, ceapa 2 grițari și mărul 3 grițari...

Dar bine-o zis, cine-o zis, că 3 ani nu-s legați de gard, iute trec, când e omul sănătos. Au trecut și ei și bine că au trecut odată, că acum badea Tănase se 'ngrozise de a trimite în toată Dumineca câte 10—15 fl. și minteni-minteni *pochet* cu de-ale măn-cării. De abia aștepta acum să se gate acești 3 ani, să vină Petrea acasă, să-l însoare și să-i dea găzdușagu'n samă, că-i mai tinăr decât el.

Și-au trecut ce-i 3 ani, și a scris Petrea la badea Tănase să-i trimită 100 bună, bani

de cale și badea Tănase i-a trimis, că doară cum l-a lăsa p'acolo, dupăce odată și-a împlinit anii? Și a venit Petrea acasă: negru, sec, pierit, ca din cătane și e'o cale și-a adus și nevasta cu el. Ci-că s'au cununat acolo 'n Bosnia după legile ceste nouă, fără popă; nici nu-i creștină — cum spune lelea Frăsina, că nu știe nici o vorbă românească. Da-i tare frumoasă și ci-că-i din neam mare, dar păgân.

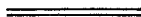
Și poate că de neam păgân a fost domnișoara cea frumoasă, pe care o luase Petrea lui badea Tănase în cătănie, că de nu era de neam păgân, nu-l ducea pe bietul creștin la sapă de lemn, cum l-a dus ea. Că nici cincii ani nu trecură, după ce o adusese în binele lui badea Tănase și se măcină binele tăt huc, de gândiai — feri Doamne — că focul a umblat p'acolo. Iar după ce i-a păpat tot binele, și-a pierdut și ea urma, cu unul din prietenii ei, cu care mâncase binele bărbatu-so. Și nu era modru să nu se macine, că la ei tot un ospăț era, câte Dumineci și sărbători a lăsat D-zeu, sfântul. Numai vedeai că vin din oraș prietini de ai lui și prieteni de a ei și nu se duceau câte 2—3 zile, tot mâncau și beau, ba — precum

spunea lelea Frăsină — se jucau și'n cărți pe bani. Noroc pe lelea Frăsină și pe badea Tănase că-i stătse Dumnezeu până mai era baremi cu ce-i comănda creștinește, că de mai trăiau numai 5—6 ani, ajungeau de răsul lumii, ei, bocotanii de odată. Apoi, după ce au închis ei ochii, să fi văzut! Că ce fu pradă până 'ntr'acolea, dar după aceea fu haram întreg. Acum nu-i nimic, numai casa toacă și Petrea în ea, ca un huhurez, singur euc. Din vitele cele multe, nu-i nici una; din moșia cea mare, nici o palmă de loc nu-i a lui; spun că și casa-i vândută după moartea lui, numai cât până trăiește n'are drept să-l scoată'n drum. Ci-că'n cărți o-a dat o altuia.

Vreți să știți din ce trăiește? Dă spun bucuros: e scriitor la notarul satului, care nu-i altul decât omul căruia i-a dat în cărți toată averea, câtă nu i-a traficată-o drăguța de muiere.

Dar credeți doară că el e supărat, văzând în ce stare a ajuns, din ceeace putea să fie? De unde! Pune pălăria 'ntr'o ureche, merge și trage o dușcă de vinars și calcă tanțoș, de gândești că el e voivod la Țigani.

Lumea-i zice Petre Frunză-verde.

Cuprinsul:

	Pag.
Din Țara Hațegului.	3
Dăianu	28
Petre Frunză-verde	53

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Datorințele bunului Român.

I. Ce este Asociațiunea „Astra“ ?

Este cea mai mare și cea mai veche societate românească din Ardeal, pentru răspândirea culturii în sânul poporului român.

II. Ce a făcut și va face Asociațiunea ?

1. A ajutat în timpuri grele, cu *burse*, tinerii români la învățătură de carte și de meserii. — 2. A înființat o *bibliotecă centrală* în Sibiu. — 3. A înființat un *Muzeu* minunat, cuprinzând mai ales lucruri făcute de harnicele țărane române, dar și alte celea. — 4. A ținut zeci de mii de *conferențe* populare la sate și la orașe. — 5. A înființat *cursuri pentru analfabeți* (neștiutori de carte). — 6. A înființat *bănci populare și cooperative*. — 7. A tipărit, în zeci și zeci de mii de exemplare, *cărți de învățătură și petrecere pentru popor*. — 8. A tipărit revista „*Transilvania*“. — 9. A înființat *despărțăminte, cercuri culturale, biblioteci populare* la sate. — 10. A ajutat construirea de *Case naționale*. — 11. Ajută tipărirea unei biblioteci pentru cărturarii cu școală mai mare (de către Secțiile „*Astrei*“ din Cluj).

III. Ce trebuie să facă orice Român bun ?

1. Să se *înscrisă membru* la Asociațiune (membru fondator 1000 Lei, membru pe viață 500 Lei, membrii activi 50 Lei). — 2. Cărturarii cu știință de carte mai multă să aboneze revista „*Transilvania*“ și să cumpere cărțile tipărite de Secțiile „*Astrei*“. Aceștia, și apoi lumea dela sate să cumpere broșurile din Biblioteca populară a „*Asociațiunii*“ (fiecare coală de tipar de 16 pag. 1 Leu, 20 coale cu 800 pag. 50 Lei).

In Biblioteca populară a Asociațiunii „Astra”
sunt următoarele numere de cuprins istoric:

- Nr. 134. *Moartea lui Asan*, de Ioan A.
Lapedatu Lei 5.—
- „ 136. *Amor și răsbunare*, de Ioan
A. Lapedatu „ 5.—
- „ 137. *Luptele lui Mihai Viteazul p o*
vestite de el însuși „ 5.—
- „ 140. *1 Decembrie 1918*, de Romul
Simu „ 5.—
- „ 144. *Piatra credinței*, de Coriolan
Brediceanu „ 5.—
- Nr. 153. *Războiul pentru întregirea nea-*
mului românesc. (1916—1918).
Dictor Lazăr Lei 5.—
- „ 156. *Războiul românico-ruso-turc, în*
1877—1878 „ 5.—
- „ 159. *Copii cu renume*, V. Lazăr „ 5.—
- „ 160. *Păr. Vasile Lucaciu*, Alexandru
Ciura „ 5.—
- „ 166. *Inceputul neamului românesc*,
de Dr. I. Lupaș „ 5.—

Recomandăm cu tot dinadinsul cumpărarea
acestor numere, cari ne arată luptele oamenilor
noștri din trecut și suferințele îndurate de po-
porul român.

A apărut:

Calendarul „Astrei“ pe 1931,

redactat de Horia Petra-Petrescu.

Ca în toți anii, așa și acum, se apropie Calendarul „Astrei“ cu material ales, variat și vrednic de citit pe satele noastre.

Calendarul conține literatură și sfaturi economice scrise de pene dibace, încât va fi o podoabă în casa fiecărui român.

Vicepreș. „Astrei“, dl dr. Gh. Preda, sărbătorește sosirea M. Sale Regelui Carol II., care a primit președinția de onoare a „Astrei“. Fotografii întovărășesc și articolele privitoare la desvelirea monumentului lui dr. I. Rațiu, la „prietinul țăranilor români“, dl Saint Aulaire, la artistul Demetriad, la inaugurarea „Casei culturale“ din Nadăș (cu președ. V. Goldiș). Alte articole, trimise de Secțiile „Astrei“, încălzesc pe cititor pentru buna înțelegere, pentru graiul românesc, pentru o pășire mai conștientă a românilor, pentru dragostea de cântecele noastre populare. Minunatul scriitor Ion Agârbiceanu tipărește o conferință pop. despre „Românii și neamurile de altă limbă din România“, și o schiță: „Minea“. Celalalt secretar, Horia Petra-Petrescu, publică poezii și o traducere a unei povești cehe. O povestire frumoasă publică și scriitorul, premiat anul acesta, dl Theodor V. Păcășian. Nu lipsese nici cântecele populare, nici chiuiturile, de astă dată adunate de Roajdă. Partea economică este redactată de cunoscutul economist, dl Dimitrie Comșa. Mai sunt fotografii de ale scriitorilor: Al. Lupeanu-Melin (autorul lui „Nișă Zdrenghia“), Aron Cotruș, Horia Petra-Petrescu, apoi ale: generalului Berthelot, ministrului Mironescu, a președintelui Masaryk și a unor români din Moravia (Cehoslovacia). Glume, cari să descrețească fruntea încheie partea literară-economică, lăsând loc târgurilor noastre din țară și anunțurilor.

Calendarul acesta bogat costă numai 15 Lei și se poate cumpăra atât la librăriile noastre mai însemnate, cât și la „Astra“ Sibiu, str. Șaguna 6.

Au apărut în „Biblioteca poporală a Asociațiunii „Astra“, în decursul anului 1930, următoarele numere:

Nr. 175. *Nutrețul măiestrit sau cele mai bune plante de nutreț*, de Ioan F. Negrușiu, cu mai multe ilustrațiuni. Sfaturi practice, prețioase, despre lușernă, trifoiu, esparsetă, bălăciu, mazărice, mohor, cucuruzul verde și alfe ierburi de nutreț.

No. 176. *Tuberculoza*, de Dr. Iosif Stoichiția. O carte de mare preț, fiindcă arată țăranului român cum să se păzească de oftică și cum să se îngrijească, dacă a avut nenorocul să fie atins de această boală.

No. 177. *Pentru ziua de azi*, conferențe pentru popor, scrise de Secțiile „Astrei“. Sfaturi de aur privitoare la educația, creșterea cetățenească, la datoriile Statului față de cetățean, dar și ale cetățeanului față de Stat. Articole scrise de vestitul scriitor poporal I. Agârbiceanu, de dl prof. Sabin Oprescu (România, Basarabia) și de dl Gr. C. Măreș, despre: Cum să înființăm cooperative.

No. 178. *Calendarul „Astrei“ pe a. 1931*, redactat de Horia Petra-Petrescu.

Nr. 179. *Petrea Voinicul și alte balade în formă poporală* de Ștefan Cacoveanu. Nește balade frumoase, scrise de venerabilul bătrân din Alba-Iulia Ștefan Cacoveanu, fost președinte de tribunal. „Floarea Soarelui“, care se află și ea în colecția această de balade, a ajuns vestită în literatura română, pentru versurile-i mlădioase, pentru gingășia simțimentelor. Ce să mai spunem de viața haiducească descrisă în „Petrea Voinicul“? O carte, pe care n'o mai lași din mână.

Nr 180. *Din Țara Hașegului*. Povestiri de Ioan Pop-Reteganul. Iscusitul și iubitul scriitor poporal, fostul dascăl din Reteag, Ioan Pop-Reteganul, povestește din bogata-i viață ce a auzit la un târg de țară în Hașeg, apoi ce a păfimit ca învățător în tinerețele sale. Într'altă povestire ne aduce înaintea ochilor pe vestitul tâlhar Dăianu, care a fost cândva groaza Țării Făgărașului și a Dăii Hârțibaciului.